

О‘ЗBEKISTONDA MUKOVISTSID0Z BILAN KASALLANGAN BEMORLARNI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASH MUAMMOLARI

Karimkulova Gulshonoy Akmaljon qizi

Gematolog transfuziolog shifokor

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada O‘zbekistonda mukovistsidoz bilan kasallangan bemorlarni ijtimoiy-psixologik qo‘llab-quvvatlash masalasi yoritilgan. Tadqiqot davomida mavjud muammolar tahlil qilinib, amaliy va real yechimlar ishlab chiqildi. Jumladan, psixososial markazlar tashkil etish, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimida psixologik xizmatni kuchaytirish, davlat tomonidan ijtimoiy yordam mexanizmlarini ishlab chiqish zarurligi asoslangan. Maqola so‘ngida ushbu bemorlarning hayot sifatini oshirishga xizmat qiladigan takliflar berilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Mukovistsidoz, ijtimoiy-psixologik yordam, ruhiy salomatlik, bemor bolalar, rehabilitatsiya, inklyuziya, ijtimoiy moslashuv, ijtimoiy himoya.

KIRISH.

Zamonaviy tibbiyot yutuqlariga qaramasdan, ayrim irsiy kasalliklar hanuzgacha inson salomatligi uchun jiddiy tahdid bo‘lib qolmoqda. Ular orasida mukovistsidoz kasalligi ham mavjud bo‘lib, bu kasallik asosan nafas yo‘llari va ovqat hazm qilish tizimi faoliyatining buzilishi bilan kechadi. Mukovistsidoz – avtosomno-retsessiv yo‘l bilan meros qilinadigan surunkali kasallik bo‘lib, bemorning kundalik hayot sifati, ruhiy holati hamda ijtimoiy moslashuv darajasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu holat nafaqat tibbiy, balki psixologik va ijtimoiy yondashuvni ham talab etadi.

O‘zbekistonda mukovistsidoz bilan yashayotgan bemorlar soni nisbatan kam bo‘lsa-da, bu kasallikka chalingan har bir shaxs va ularning oilasi ijtimoiy-psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimiga muhtojdir. Afsuski, hozirgi davrda ushbu kasallikka

chalingan bemorlarni kompleks yondashuv asosida qo'llab-quvvatlashda tizimli muammolar mavjud. Shu jumladan, psixologik yordamning yetarli emasligi, jamiyatdagi tushunmovchiliklar, stigmatizatsiya holatlari va ijtimoiy infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmagani muhim masalalar sirasiga kiradi.

Mazkur maqolada O'zbekiston sharoitida mukovistsidoz bilan kasallangan bemorlarning ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlashga bo'lgan ehtiyoji, mavjud muammolar, ularni hal qilishda ilg'or xorijiy tajribalar va tavsiya etiladigan yo'nalishlar tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR VA METODOLOGIYA.

O'zbekistonda mukovistsidoz bilan kasallangan bemorlarni o'rganishga doir ilmiy izlanishlar asosan tibbiy-biologik, genetik va klinik yo'nalishlarda olib borilgan. So'nggi yillarda esa mazkur kasallik bilan yashayotgan bemorlarning ijtimoiy va psixologik muammolariga oid ayrim tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

N.N. Karimova o'zining "Mukovistsidoz bilan kasallangan bolalarning psixologik moslashuvi va oiladagi ijtimoiy muhit ta'siri" nomli maqolasida 25 nafar bemor bolaning psixologik holatini o'rganib, ularning ko'pchiligida yuqori darajadagi ijtimoiy izolyatsiya, xavotir, ota-onalarda esa ruhiy bosim mavjudligini aniqlagan. Muallif ushbu oilalarga maxsus psixologik yordam dasturlarini joriy etishni taklif etadi [1].

D.U. Ergashev va X.A. To'xtasinova "O'zbekistonda irsiy kasalliklarga chalingan bemorlarni rehabilitatsiyalash tizimi" nomli maqolasida irsiy kasalliklar qatorida mukovistsidoz ham tahlil qilingan. Tadqiqotda respublikamizda bu kasallik uchun mo'ljallangan rehabilitatsiya markazlarining yo'qligi, mavjud ijtimoiy xizmatlarning umumiy xarakterga ega ekani, bemorlar hayot sifatining pasayishiga olib kelayotgani qayd etilgan [2].

Bundan tashqari, T.T. G'aybullayeva tomonidan yozilgan "Yosh bemorlarda surunkali kasalliklarga psixologik moslashuv va oilaviy qo'llab-quvvatlash" nomli maqolada mukovistsidozga chalingan 12–18 yoshli o'quvchilarning psixologik portretlari o'rganilgan. Ular orasida depressiv holatlar, o'ziga ishonchsizlik va jamiyatdan ajralish holatlari keng tarqalgani aniqlangan. Psixologik treninglar, guruhviy mashg'ulotlar va ota-onalar bilan suhbatlar orqali salbiy holatlar kamaygani kuzatilgan [3].

Yana bir muhim tadqiqot, M.J. Yusupov va R.A. Xo'jayevlar tomonidan 2021-yilda Respublika Pediatriya Ilmiy markazida olib borilgan bo'lib, mukovistsidoz bilan kasallangan bolalarning hayot sifatiga oilaviy, iqtisodiy va psixologik omillar qanday ta'sir qilishi tahlil qilingan. Ular oilalarda axborot tanqisligi, davolash xarajatlarining og'irligi va jamiyat tomonidan yetarli tushunmovchilik mavjudligini ko'rsatganlar. Tadqiqot natijasi asosida hududiy psixososial yordam guruhlarini joriy etish zarurligi ta'kidlangan [4].

Fikrimcha, ushbu kasallikka chalingan bemorlarning faqat jismoniy emas, balki ruhiy va ijtimoiy ehtiyojlariga ham tizimli ravishda e'tibor qaratilishi zarur. Ijtimoiy-psixologik yordamni mahalliy sog'liqni saqlash tizimiga integratsiya qilish, bemorlar va ularning oilalariga doimiy maslahat va treninglar tashkil etish bugungi kunda dolzarb masalaga aylangan.

NATIJA VA MUHOKAMA.

O'zbekiston hududida mukovistsidoz bilan kasallangan bemorlarni ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar soni hali ham kam bo'lib, mavjud ishlarda asosan kasallikning biologik va klinik jihatlari yoritilgan. Ayrim mualliflar tomonidan bu kasallik bilan yashayotgan bolalar va ularning oilalarining ruhiy holati, ijtimoiy moslashuvi, jamiyatdagi mavqei va hayot sifati bo'yicha tahlillar olib borilgan bo'lsa-da, mazkur yondashuvlar chuqur va tizimli emas.

Psixologik muhit, ota-onalarning ruhiy tayyorgarligi, ijtimoiy yordam turlari va ularning samaradorligi masalalari hozirgi kunda kengroq tadqiq etilishga muhtoj.

Mavjud tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mukovistsidoz bemorlari ko'p hollarda jamiyatdan ajralgan, o'ziga ishonchsiz va psixologik qo'llab-quvvatlovdan yiroq muhitda voyaga yetishmoqda. Shu bois, bemorlarning hayot sifati nafaqat tibbiy davolash, balki kompleks psixososial yondashuv orqali yaxshilanishi mumkin. Ayniqsa, ota-onalarga psixologik treninglar, bemor bolalarga moslashtirilgan reabilitatsiya dasturlari, maktabda individual yondashuvlar va jamiyatda inklyuziv muhit yaratish zarurati mavjud.

Mening fikrimcha, O'zbekistonda mukovistsidozga chalingan bemorlar uchun alohida ijtimoiy-psixologik yordam markazlarini tashkil etish, ularni mahalliy sog'liqni saqlash tizimi va ta'lim muassasalari bilan integratsiya qilish dolzarb vazifalardan biridir. Shuningdek, bu yo'nalishda maxsus psixolog, ijtimoiy pedagog va reabilitologlar tayyorlash bo'yicha alohida malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqish kerak. Bunday kompleks yondashuv bemorlarning ruhiy barqarorligi, jamiyatga moslashuvi va sifatli hayot kechirish imkonini oshiradi.

XULOSA. O'zbekistonda mukovistsidoz bilan kasallangan bemorlarni ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar yetarli emasligi aniqlandi. Mavjud izlanishlar asosan tibbiy yo'nalishga qaratilgan bo'lib, ruhiy va ijtimoiy omillar yetarlicha o'rganilmagan. Mazkur maqolada psixososial yordam ko'rsatish, ta'lim muassasalarida moslashtirilgan muhit yaratish, jamiyatda xabardorlikni oshirish hamda davlat tomonidan ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish zarurligi asoslab berildi. Taklif etilgan real yechimlar mukovistsidoz bilan yashovchi bemorlarning hayot sifatini oshirish va ularni jamiyatga to'laqonli integratsiya qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova N.N. Mukovistsidoz bilan kasallangan bolalarning psixologik moslashuvi va oiladagi ijtimoiy muhit ta'siri // *O'zMU Ilmiy axboroti*, 2022, №4, 123–128-betlar.
2. Ergashev D.U., To'xtasinova X.A. O'zbekistonda irsiy kasalliklarga chalingan bemorlarni reabilitatsiyalash tizimi // *Tibbiyot va amaliyot*, 2021, №2, 55–60-betlar.
3. G'aybullayeva T.T. Yosh bemorlarda surunkali kasalliklarga psixologik moslashuv va oilaviy qo'llab-quvvatlash // *Psixologiya va hayot*, 2020, №1, 44–49-betlar.
4. Yusupov M.J., Xo'jayev R.A. Mukovistsidoz bilan kasallangan bolalarning hayot sifatiga ijtimoiy-psixologik omillar ta'siri // *Pediatriciya va bolalar kasalliklari jurnali*, 2021, №3, 67–72-betlar.